

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2023.5.19>

SPECYFIKA ORGANIZACJI PRACY Z OSOBAMI NIEPEŁNOSPRAWNYMI

*Olena Ivanova**asystent Katedry Filozofii, Nauk Społeczno-Humanistycznych i Wychowania Fizycznego
Chmielnickiego Uniwersytetu Zarządzania i Prawa imienia Leonida Józkowa (Chmielnicki, Ukraina)*

ORCID ID: 0000-0002-0682-5607

ov_ivanova@univer.km.ua

Adnotacja. Autor koncentruje się na prawach gwarantowanych przez przepisy prawa i kluczowych aspektach wsparcia niezbędnego do zapewnienia równych szans osobom niepełnosprawnym. Autor przedstawia analizę złożonych powiązań między społecznymi aspektami organizacji pracy z osobami niepełnosprawnymi i zwraca uwagę na znaczenie opracowywania skutecznych programów i inicjatyw w celu zapewnienia społeczeństwa integracyjnego, w którym każdy ma możliwość realizacji swoich możliwości i przynoszenia korzyści społeczeństwu. Autor koncentruje się na poprawie skuteczności pomocy społecznej w konkretnym przypadku. Rozważane są różne podejścia do organizacji wsparcia społecznego dla osób niepełnosprawnych, biorąc pod uwagę obecną sytuację w Ukrainie. Wyniki badania mogą służyć jako podstawa do poprawy systemu zabezpieczenia społecznego w Ukrainie i wsparcia dla osób niepełnosprawnych.

Słowa kluczowe: osoby niepełnosprawne, zabezpieczenie społeczne, prawa, integracja, szkolenie zawodowe, wsparcie społeczne.

PECULIARITIES OF THE ORGANIZATION
OF WORK WITH PERSONS WITH SPECIAL NEEDS*Olena Ivanova**Assistant at the Department of Philosophy, Social and Humanitarian Sciences
and Physical Education**Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University of Management and Law
(Khmelnytskyi, Ukraine)*

ORCID ID: 0000-0002-0682-5607

ov_ivanova@univer.km.ua

Abstract. The author emphasizes the rights guaranteed by legislation and the key aspects of support that are necessary to ensure equal opportunities for persons with special needs. It examines the complex interrelationships between the social aspects of the organization of work with persons with special needs, and also notes the importance of developing effective programs and initiatives to ensure an inclusive society, where each person has the opportunity to realize their abilities and contribute to society. Attention is focused on increasing the effectiveness of social assistance in a specific case. Various approaches to the organization of social support for persons with special needs are considered, taking into account the current situation in Ukraine. The results of the study can serve as a basis for improving the social security system in Ukraine and supporting people with special needs.

Key words: persons with special needs, social security, rights, integra.

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ З ОСОБАМИ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

*Олена Іванова**асистент кафедри філософії, соціально-гуманітарних наук
та фізичного виховання**Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова (Хмельницький, Україна)*

ORCID ID: 0000-0002-0682-5607

ov_ivanova@univer.km.ua

Анотація. Автор акцентує увагу на правах, що гарантуються законодавством, та на ключових аспектах підтримки, які необхідні для забезпечення рівних можливостей для осіб з особливими потребами. Представлено вивчення складних взаємозв'язків між соціальними аспектами організації роботи з особами з особливими потребами, а також відзначає важливість розробки ефективних програм та ініціатив для забезпечення інклюзивного суспільства, де кожна людина має можливість втілити свої здібності та приносити користь суспільству. Акцентовано увагу на підвищенні ефективності надання соціальної допомоги в конкретному випадку. Розглянуто різні підходи організації соціального супроводу осіб з особливими потребам з врахуванням поточної ситуації в Україні. Результати дослідження можуть служити підставою для удосконалення системи соціального забезпечення в Україні та підтримки осіб з особливими потребами.

Ключові слова: особи з особливими потребами, соціальне забезпечення, права, інтеграція, професійна підготовка, соціальна підтримка.

Вступ. Права та підтримка осіб з особливими потребами є ознаками соціального прогресу та визнання їхнього внеску у різноманітних сферах життя. Вивчення особливостей організації роботи з цією категорією населення сприяє створенню справедливого та рівного суспільства. Багато країн, включаючи Україну, зобов'язані створити і реалізувати інклюзивну політику, спрямовану на захист прав і інтересів осіб з обмеженими можливостями. Питання соціальної підтримки для осіб з особливими потребами є високо пріоритетними у сучасному суспільстві. Зростання усвідомленості щодо важливості створення рівних умов для всіх громадян спричинило активний інтерес до дослідження цієї теми.

У процесі проведення дослідження окресленої проблематики було здійснено акцент на напрацюванням ряду вчених: В. Галкіної, О. Москалюк, А. Носова, О. Оксенюк, О. Пономаренко, Н. Рудкевич, А. Хміляр, В. Шиян. Хоча окремі аспекти проблеми організації роботи з особами з особливими потребами знайшли висвітлення у ряді психологічних, педагогічних, соціально-педагогічних праць, але комплексний аналіз розвитку цього феномену не знайшов належного наукового відображення.

Матеріал і методи досліджень. Метою статті є виявлення особливостей організації роботи з особами з особливими потребами. Основними завданнями є визначення рівній соціальної роботи; характеристика змісту підготовки до роботи з особами з особливими потребами; акцент уваги на професійній комунікації в контексті окресленої теми; характеристика процесу консультування родин з особами з особливими потребами та соціального супроводу діяльність соціального працівника.

Під час поглибленого розгляду особливостей організації роботи з особами з особливими потребами було застосовано інтегративний підхід, який об'єднує різні методи дослідження та забезпечує взаємозв'язок між теоретичними концепціями та практичними аспектами. Основні принципи, на яких базувалася стаття, включали об'єктивність, конкретність, а також універсальні методи аналізу та синтезу, порівняння та моделювання.

Один із ключових методів, використаних у статті, був структурно-функціональний метод. Він дозволив проаналізувати засоби організації роботи з особами з особливими потребами як складову соціальної роботи. Для розуміння джерел дослідження застосовувався герменевтичний метод, а для осмислення організації роботи з особами з особливими потребами – діалектичний метод.

Оскільки робота з особами з особливими потребами має багатоаспектний характер, аналіз вимагав використання різних методів. На перше місце в методологічній базі виходив системний підхід. Саме через системний підхід стало можливим розглядати соціальну роботу з особами з особливими потребами як складне явище, що проявляється в конкретних умовах.

Не менш важливими стали теоретичні основи, де досліджено нелінійні зв'язки у організації роботи з особами з особливими потребами. Для цього синергетичний метод дозволив розкрити особливості використання засобів соціальної роботи на етапі організації роботи з особами з особливими потребами.

Результати та їх обговорення. Організація роботи з особами з особливими потребами є складним та багатогранним завданням, яке вимагає глибокого розуміння їхніх потреб та можливостей. Соціальна підтримка цієї групи населення відіграє важливу роль у створенні рівних можливостей та участі в житті суспільства. Ця робота базується на визнанні інклюзії, розумінні унікальності кожної особи та створенні умов для її повноцінного розвитку.

Реалізація державної політики у сфері реабілітації осіб з інвалідністю покладається на органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування, які у співпраці та партнерстві з громадськими організаціями осіб з інвалідністю забезпечують розроблення і реалізацію програм профілактики інвалідності, компенсації порушень функцій організму інваліда, створення умов для їх усунення шляхом здійснення педагогічної, психологічної, фізичної, професійної, трудової, фізкультурно-спортивної, соціальної реабілітації (Пономаренко, Носов, 2010).

У соціальній роботі як професійній діяльності найчастіше виділяють три рівні: макрорівень – соціальна політика; мезорівень – соціальні програми на регіональному, місцевому рівнях та за місцем проживання; мікрорівень – соціальна робота з клієнтами (Москалюк). Особливістю соціальної роботи на мікрорівні є поділ спеціалізації на основі характеристик соціально-психологічних відмінностей клієнтів, до яких належать особи з особливими потребами.

Мікрорівень соціальної роботи – це сфера практичної діяльності, яка більше орієнтована на індивідуальні послуги та більше орієнтована на індивідуальні потреби та представлена індивідуальною роботою з клієнтами. Вимоги до знань та вмінь фахівців, які працюють на цьому рівні, визначаються специфікою професійних завдань, які вирішуються по відношенню до індивідуальних клієнтів.

Зміст такої підготовки передбачає оволодіння знаннями з теорії особистості, персонології, професійної етики, теорії і методів психосоціальної оцінки різних видів і форм втручання в особисте життя клієнтів, діагностики, корекції та реабілітації станів і проблем клієнтів, різні види консультування тощо.

Професійна діяльність соціальних працівників, які працюють з особами з особливими потребами, зосереджена на правовому забезпеченні соціальної роботи з зазначеною категорією клієнтів (законодавчі акти та нормативні документи України). Співпраця та взаєморозуміння, відкритість та конфіденційність, своєчасна соціальна допомога та підтримка, пріоритетність соціальної реабілітації та різних видів адресної допомоги тощо, визнання цінності особистості клієнта та важливості його проблем.

Соціальним працівникам необхідні знання про типовий та нетиповий розвиток осіб з особливими потребами, стратегії, технології та методи, прийоми навчання, соціалізації та інтеграції таких людей в суспільство. При цьому не варто забувати, що широкий спектр проблем осіб з ОП, а також те, що їх складність не

завжди задовольняють професійні інтереси соціальних працівників, відповідність реальним потребам професійної діяльності та готовність до роботи з цією категорією клієнтів.

Досить важливим аспектом соціального забезпечення є професійна комунікація. Вона передбачає допомогу у встановленні оптимальних взаємовідносин між членами сім'ї та профільними спеціалістами. Це має вирішальне значення для нормалізації психологічного клімату, зниження емоційної напруги та перебудови позиції опікунів особи з особливими потребами. Він сприяє розвитку нових форм взаємодії з особами з особливими потребами та засвоєнню специфічних способів спілкування. Робота фахівця має чітко виражений корекційно-психотерапевтичний характер. Адже сім'я є основним джерелом формування всієї системи комунікації та розвитку соціально значущих навичок у осіб з особливими потребами. Це пов'язано з високим ступенем залежності особи з особливими потребами від членів сім'ї.

Основними завданнями професійною комунікації є:

1. Розширення арсеналу засобів у здійсненні комунікативної діяльності за рахунок використання специфічних методів спілкування (емпатії, жестової мови тощо).

2. Створення інноваційних форм взаємодії з особою з особливими потребами (сеанси емоційно-розвивальної взаємодії з предметами та іграми тощо).

3. Розвиток батьківських навичок у батьків.

В основі соціально-педагогічної діяльності лежить феномен допомоги, який проявляється у трьох формах: освітній, посередницькій та психологічній. Характер соціальної роботи з клієнтом впливає з специфіки його життєдіяльності, а це, в свою чергу, впливає на індивідуалізацію форм і методів роботи. Наприклад, для вирішення проблем дітей та підлітків можна об'єднати зусилля медичної, психологічної та соціальної служб. Саме завдяки їх спільним зусиллям організуються реабілітаційні, консультативні та медичні послуги для різних вікових груп дітей.

Консультування родин з особами з особливими потребами передбачає вирішення широкого кола психологічних і соціальних проблем, які характеризують сучасне суспільство, яке постійно змінюється. Консультант повинен враховувати вікові та індивідуальні особливості: часто особи з особливими потребами більш емоційні та рухливі, мають нестійку увагу, не здатні довго зосереджувати і розподіляти її на тривалий період часу, мислити візуалізаціями та образами. Це призводить до того, що на консультування доводиться витрачати невизначений час, використовуючи прямі і конкретні запитання, заохочення, ситуацій успіху, спілкування на рівних.

У консультативній роботі з молодими людьми є кілька особливостей, на які варто звернути увагу консультанту. Для надання ефективної соціально-консультативної підтримки необхідно визначити суб'єктивні та об'єктивні передумови виникнення проблеми, визначити позитивні та негативні якості особи з особливими потребами та залучити її до соціально значущої діяльності відповідно до її здібностей та інтересів (Рудкевич, 2021).

У рамках соціального супроводу діяльність соціального працівника включатиме: систематичну допомогу сім'ям, які виховують дитину з особливими потребами; створення психолого-медико-педагогічного консультпункту для таких сімей; організація життєдіяльності сімей, які виховують дитину з особливими потребами (Оксенюк, 2018).

Основна ідея супроводу – важливість самостійності людини з особливими потребами у вирішенні проблем, важливих для її розвитку, тому логіка супроводу полягає у відмові від «законодавчих» рішень, всі рішення щодо супроводу можуть бути лише рекомендаційними. Відповідальність за вирішення проблеми лежить на самій особі з особливими потребами, її опікунах. Звичайно, якщо один з учасників не може брати участь у прийнятті рішень (наприклад, якщо батьки відсутні або оточення некомпетентне), то функції цієї сторони перебирають на себе інші носії проблеми. Чим більш компетентна особа з особливими потребами у вирішенні своїх проблем, тим більше прав вона повинна мати для прийняття остаточних рішень. Пріоритетність повноважень щодо прийняття рішень тут можна визначити в такому порядку: дитина, учень і батьки; вчителі; оточення. На різних етапах розвитку проблеми фахівці системи підтримки намагаються доповнити систему своїми порадами.

Етапи соціального супроводу включають:

1. Підготовчий (встановлення контакту з усіма учасниками супроводу; визначення обсягу роботи та послідовності процесу супроводу); підготовка необхідної документації; розробка графіка роботи).

2. Орієнтаційний (встановлення контакту з батьками або опікунами дитини; налагодження контакту з групою, яку відвідує дитина; якщо дитина навчається в школі або дитячому садку, шкільним психологом та класним керівником; ознайомлення фахівців з результатами соціально-педагогічних та соціально-психологічних досліджень; спільне обговорення з педагогами та іншими фахівцями проблем дитини; спільне обговорення з педагогами та іншими фахівцями проблем дитини, що стосуються особливостей розвитку дитини).

3. Планування (створення індивідуальної програми супроводу сім'ї; затвердження цієї програми фахівцями, які працюють з сім'єю; реалізація програми супроводу).

4. Заключий (обговорення з фахівцями ефективності роботи з рекомендаціями щодо подальших дій сім'ї) (Діти з особливими потребами).

Соціальний педагог, здійснюючи прогностичну роботу, передбачає розвиток подій, що відбуваються в колективі, та розробляє моделі соціальної поведінки дітей з особливими потребами; визначає пріоритети

щодо напрямів, форм, методів, соціально-педагогічних технологій. Соціальний педагог прогнозує результати корекційного процесу з урахуванням чинників розвитку особистості, здійснює соціально-педагогічне проектування розвитку осіб з особливими потребами в колективі однолітків.

Соціальний педагог, здійснюючи консультативну роботу, надає рекомендації та поради, фахові консультації батькам, педагогам, адміністрації школи та іншим особам у вирішенні проблемних ситуацій. Забезпечує налагодження взаємодії між учнями, вчителями та батьками в закладі освіти.

Здійснюючи роботу з догляду та виховання, соціальний педагог забезпечує реалізацію прав та інтересів осіб з особливими потребами на основі нормативних документів; здійснює контроль за наданням їм послуг, представляє їхні інтереси в різних інстанціях, водночас співпрацює з органами соціального захисту та соціальної допомоги, медичними установами тощо.

Соціальний педагог, проводячи профілактичну роботу, запобігає соціальній дезадаптації осіб з особливими потребами, виникнення конфліктної поведінки між учнями та батьками, переконує дітей з особливими потребами у необхідності дотримання норм і правил поведінки, а також забезпечує умови для формування соціально-позитивної спрямованості дитини.

Соціальний педагог, здійснюючи соціально-перетворювальну роботу: організовує соціально-педагогічний супровід освітнього процесу; соціально-педагогічний патронаж дітей з особливими потребами; надає соціальні послуги, спрямовані на задоволення соціальних потреб та інтересів дітей у різних видах діяльності – оздоровчій, спортивній, мистецькій. Соціально-перетворювальна функція базується на соціально-педагогічному патронажі сім'ї з метою збереження її цілісності та основних соціальних функцій.

Центральним принципом роботи з особами з особливими потребами є інклюзія, що передбачає активне залучення цієї групи осіб до усіх сфер життя. Інклюзивний підхід базується на розумінні, що різноманітність є нормою, а нерівності повинні бути знижені шляхом забезпечення доступу до освіти, праці, культури та інших сфер. Організація роботи в рамках інклюзивного підходу вимагає створення адаптивних середовищ, які б відповідали потребам всіх учасників суспільства.

Одночасно з інклюзією важливо враховувати індивідуальні потреби та особливості кожної особи. Індивідуалізація передбачає розробку персоналізованих підходів до кожної особи з урахуванням її можливостей, вмій та потреб. Це може включати розробку індивідуальних навчальних програм, спеціалізованих підходів до виховання та розвитку, а також створення умов для соціальної та культурної участі.

Соціальний педагог та психолог відіграють ключову роль у реалізації інклюзивного підходу та індивідуалізації. Соціальний педагог сприяє створенню адаптивних навчальних середовищ, розробці індивідуальних навчальних планів та підтримку в процесі навчання. Він також забезпечує комунікацію з батьками та опікунами для визначення найкращих шляхів підтримки.

Психологічна підтримка має важливе значення для осіб з особливими потребами. Особи з обмеженими можливостями можуть стикається зі стресами, тривогами та невпевненістю. Психолог допомагає їм подолати ці труднощі, зберегти позитивне ставлення до себе та свого місця в суспільстві.

Соціальний педагог може брати участь в організації інклюзивної освіти, сприяючи адаптації дітей з особливими потребами до освітнього середовища. Він сприяє створенню підтримуючого навчального оточення, працюючи з учнями, вчителями та батьками.

Соціально-педагогічний патронаж дітей з особливими потребами полягає в особистій підтримці та відслідковуванні прогресу дітей з особливими потребами. Соціальний педагог може сприяти їхньому соціальному та емоційному розвитку, вирішувати конкретні проблеми та допомагати в пристосуванні до шкільного середовища.

Соціальний педагог може організовувати різноманітні додаткові заняття, наприклад, оздоровчі, спортивні або мистецькі, спрямовані на розвиток різних аспектів особистості дітей з особливими потребами. Це може допомагати їм реалізовувати свій потенціал та розширювати можливості.

Соціально-перетворювальна функція діяльності соціального педагога передбачає втручання в сімейний контекст, якщо це необхідно, з метою підтримки та збереження сімейної цілісності. Соціальний педагог може сприяти вирішенню конфліктів, надавати консультації батькам та координувати роботу із залученням родинних ресурсів.

Загалом, робота соціального педагога в сфері підтримки осіб з особливими потребами в Україні вимагає багатогранного підходу, взаємодії з багатьма сторонами та надання комплексної допомоги для досягнення найкращих результатів у соціально-педагогічному супроводі.

Соціально-педагогічний патронаж сім'ї, яка виховує дитину з особливими потребами передбачає регулярну допомогу батькам у вихованні дитини, догляді за нею, організації міжособистісних стосунків, забезпечення нормального ритму життя, індивідуального комфорту та систему правового захисту (Хміляр, 2018).

Основними принципами правилами ведення випадку за участю з особою з особливими освітніми потребами є (Соціальна робота):

1. Послідовність та поетапність надання допомоги. Незалежно від тривалості випадку, всі етапи процесу надання допомоги повинні бути логічними та послідовними. Це допомагає забезпечити системність та зорієнтованість на результати ведення випадку.

2. Систематичний обмін інформацією. Для забезпечення злагодженої роботи членів команди всі фахівці повинні своєчасно отримувати повну, точну та детальну інформацію про отримувача послуги та процес ведення випадку. Це сприяє уникненню непорозумінь та забезпечити згуртованість команди.

3. Повною мірою використовувати спільні ресурси та мінімізувати витрати. Фахівці повинні визначити, як найкраще залучити та розподілити всі наявні в громаді ресурси, а також сприяє оптимізації процесу та більш якісному наданню послуг.

4. Забезпечити провідну роль фахівця, який координує роботу з конкретною ситуацією. Це включає в себе усвідомлення фахівцем особистої відповідальності за процес ведення випадку та його результат.

5. Підвищення професіоналізму міждисциплінарної або міжвідомчої команди. Важливою передумовою професіоналізму команди є формування спільних поглядів на завдання соціального супроводу, що забезпечує системність та відповідальність у процесі.

6. Стимулювання розвитку особистісного потенціалу та активної участі користувача послуг у веденні випадку (його внесок у формулювання цілей, завдань та заходів плану).

Ці принципи взаємодіють між собою, допомагаючи створити цілісний та ефективний підхід до надання соціальної підтримки особам з особливими потребами в сфері освіти та соціального забезпечення в Україні.

Співпраця з отримувачем послуг, активна мотивація до змін, активізація його сторін, залучення ресурсів сім'ї та соціального оточення є рушійною силою.

Процес ведення випадку спрямований на забезпечення доступності послуг з урахуванням реальних потреб користувача соціальних послуг та зосередження на наявних можливостях і ресурсах системи соціальних послуг, соціально-педагогічного супроводу.

Таким чином, супровід випадку можна розглядати як інструмент оптимізації витрат, підвищення ефективності послуг та оптимізації використання ресурсів громади в процесі соціальної роботи.

На практиці необхідно дотримуватися моделі, яка характеризується створенням служб або груп підтримки в закладах освіти. Останні можуть складатися з учителів, об'єднаних у групи за принципом загальної або тематичної підтримки осіб з особливими потребами (Шиян, Галкіна).

Такі групи підтримки в освітніх закладах можуть бути наступними:

Загальна підтримка. Групи, де об'єднуються учні з різними потребами, створюють сприятливе середовище для взаємодії та навчання. Це може включати допомогу вчителів, психологів, соціальних працівників іншими спеціалістами.

Тематична підтримка. Учні групуються залежно від конкретних потреб чи тематики, наприклад, діти з аутизмом, слабозорі діти, діти з порушеннями слуху тощо. Це дозволяє забезпечити більш точну та налаштовану підтримку.

Інклюзивна освіта. Інклюзивні класи або групи організують заняття для дітей з особливими потребами разом зі звичайними учнями. Це створює можливість для взаємного навчання та співпраці.

Сучасні технології дозволяють розробляти спеціалізовані навчальні програми, які враховують індивідуальні особливості та потреби кожної особи з особливими потребами. Такі програми можуть бути адаптовані до різних рівнів здібностей, навичок та вікових характеристик. Вони дозволяють кожній особі здобувати знання в темпі, який найбільше відповідає її можливостям.

Крім того, соціальне забезпечення також включає надання допомоги в інших аспектах, таких як медична допомога, фінансова підтримка, професійна реабілітація та інше. Законодавство України встановлює права та гарантії для осіб з особливими потребами, спрямовані на їхнє повне інтегрування в суспільство.

Робота з особами з особливими потребами також стикається з викликами, які вимагають уваги та вдосконалення. Одним із найбільших викликів є соціальна стигма та недооцінка можливостей цієї групи осіб. Для подолання цих викликів необхідно проводити інформаційну роботу, формувати позитивне ставлення до осіб з особливими потребами та сприяти їхньому активному учасю у суспільстві. Перспективи розвитку полягають у постійному вдосконаленні підходів, використанні нових технологій та методів. Застосування інноваційних практик, таких як інклюзивна освіта, індивідуалізовані підходи та використання технологій, сприятиме зміцненню інклюзивного середовища та покращенню якості життя осіб з особливими потребами.

Висновки. Отже, можна зробити висновок, що інклюзивна політика, спрямована на захист прав і інтересів осіб з особливими потребами, є надзвичайно важливою для створення справедливого та рівного суспільства. Це сприяє соціальній інтеграції та покращенню якості життя даної категорії населення. Організація роботи з особами з особливими потребами вимагає індивідуального підходу та різноманітних програм та послуг. Враховуючи унікальні потреби кожної особи, необхідно розробляти гнучкі підходи для професійної підготовки та працевлаштування. Особи з особливими потребами потребують не тільки доступу до робочих місць, але й адекватної соціальної підтримки для досягнення успіху у своїй професійній кар'єрі. Посилення соціальних служб та програм спрямованих на забезпечення медичної, психологічної та фінансової підтримки є ключовим аспектом успішної інтеграції.

Питання організації роботи з особами з особливими потребами є постійною та динамічною сферою досліджень. Постійна робота над вдосконаленням політики та практик сприяє забезпеченню рівних можливостей та підвищує якість життя даної групи населення.

Список використаних джерел:

1. Діти з особливими потребами – особлива турбота URL: <http://www.rv.gov.ua/sitenew/main/ua/publication/content/20257.htm> (дата звернення: 03.08.2023).
2. Москалюк О. І. Особливості формування професійної готовності майбутніх соціальних працівників до діяльності з людьми з особливими потребами. URL: <http://surl.li/jtnoj> (дата звернення: 03.08.2023).

3. Оксенюк О. Соціальний супровід сім'ї дитини з особливими потребами, *Social Work and Education*, 2018. Vol. 5, № 1. С. 38–46.
4. Пономаренко О. В., Носов А. Д. Соціально-правовий захист дітей та молоді з особливими потребами в Україні. *Вісник Запорізького національного університету*, 2010. № 2 (13). С. 113–120.
5. Рудкевич Н. І. Методика соціально-педагогічної роботи. Львів: Растр – 7, 2021. 324 с
6. Соціальна робота з вразливими сім'ями та дітьми: посіб. у 2-х ч.; Ч. I. Сучасні орієнтири та ключові технології. Київ: ОБНОВА КОМПАНІ, 2017. 256 с.
7. Хміляр А. Соціальна робота з дітьми з особливими потребами в умовах інклюзивного освітнього простору. *Соціальна робота: виклики сьогодення: збірник наукових праць за матеріалами VII Всеукраїнської науково-практичної конференції (Тернопіль, 26–27 квітня 2018 р.)*. Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2018. С. 155–159.
8. Шиян В. М., Галкіна В. М. Технологія соціального супроводу людей з особливими потребами в освітньому середовищі. URL: <https://ap.uu.edu.ua/article/275> (дата звернення: 03.08.2023).

References:

1. Dity z osoblyvymy potrebamy – osoblyva turbota [Children with special needs – special care]. Retrieved from <http://www.rv.gov.ua/sitenew/main/ua/publication/content/20257.htm>. [in Ukrainian].
2. Moskaliuk O. I. Osoblyvosti formuvannia profesiinoi hotovnosti maibutnikh sotsialnykh pratsivnykiv do diialnosti z liudmy z osoblyvymy potrebamy [Features of the formation of professional readiness of future social workers to work with people with special needs]. Retrieved from <http://surl.li/jtnoj>. [in Ukrainian].
3. Okseniuk O. (2018) Sotsialnyi suprovid simi dytyny z osoblyvymy potrebamy [Social support for the family of a child with special needs] *Social Work and Education*, 5, 1, p. 38–46. [in Ukrainian].
4. Ponomarenko O. V., Nosov A. D. (2010) Sotsialno-pravovyi zakhyst ditei ta molodi z osoblyvymy potrebamy v Ukraini [Social and legal protection of children and youth with special needs in Ukraine]. *Visnyk Zaporizkoho natsionalnoho universytetu*, 2 (13), p. 113–120. [in Ukrainian].
5. Rudkevych N. I. (2021) Metodyka sotsialno-pedahohichnoi roboty [Methods of social and pedagogical work]. Lviv: Rastr – 7. 324 p. [in Ukrainian].
6. Sotsialna robota z vrazlyvymy simiamy ta ditmy: posib. u 2-kh ch.; Ch. I. Suchasni oriientyry ta kliuchovi tekhnolohii (2017) [Social work with vulnerable families and children: manual in 2 parts; Part I. Modern guidelines and key technologies]. Kyiv: OBNOVA KOMPANI. 256 p. [in Ukrainian].
7. Khmiliar A. (2018) Sotsialna robota z ditmy z osoblyvymy potrebamy v umovakh inkliuzyvnogo osvithnoho prostoru [Social work with children with special needs in an inclusive educational space]. *Sotsialna robota: vyklyky sohodennia: zbirnyk naukovykh prats za materialamy VII Vseukrainskoi nauково-praktychnoi konferentsii (Ternopil, 26–27 kvitnia 2018 r.)*. Ternopil: TNPU im. V. Hnatiuka, p. 155–159. [in Ukrainian].
8. Shyian V. M., Halkina V. M. Tekhnolohiia sotsialnoho suprovodu liudei z osoblyvymy potrebamy v osvithnomu seredovyshchi [Technology of social support for people with special needs in the educational environment]. Retrieved from <https://ap.uu.edu.ua/article/275>. [in Ukrainian].